

Recenzent

dr hab. n. o zdr. Ewa Kupcewicz, prof. UWM
Katedra Pielęgniarstwa
Szkoła Zdrowia Publicznego
Collegium Medicum
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 10.01.2024r.

Dziekanat Wydziału Nauk o Zdrowiu

wpłynęło dnia 18.01.2024

RPW / 807 / 2024

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Izabeli Napieracz-Trzosek
pt. „Poczucie koherencji umiejscowienia kontroli zdrowia i zachowań zdrowotnych osób
szczepiących się przeciw Covid-19”**

Rozprawa doktorska w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Dyscyplina nauki o zdrowiu.

Przedstawiona do recenzji rozprawa została przygotowana pod kierunkiem Pani prof. dr hab. n. med. i zdr. Anny Jurczak oraz promotor pomocniczej Pani dr n. zdr. Aliny Jurewicz.

Objęta recenzją rozprawa obejmuje 113 stron wraz załącznikami. Zawiera podstawowe rozdziały takie jak: podstawy teoretyczne, założenia i cele pracy, materiał i metody, wyniki, podsumowanie wyników badań, omówienie wyników i dyskusję, wnioski. Tekst został uzupełniony o piśmiennictwo, spis rycin, spis tabel oraz załączniki przedstawiające decyzję Komisji Bioetycznej i kwestionariusz ankiety. W dysertacji znajdują się też streszczenia zamieszczone w języku polskim i angielskim. Przyjęty układ pracy jest właściwy i typowy dla prac doktorskich.

Pandemia Covid-19 w bardzo szybkim tempie rozprzestrzeniła się w skali globalnej, a sytuacja zdrowotna postawiła zupełnie nowe, niezwykle pilne i trudne wyzwania dla zdrowia publicznego. Trzeba podkreślić, że Doktorantka podjęła temat bardzo aktualny i złożony. Tytuł pracy w pełni odpowiada jej treści i jego zaletą jest syntetyczność.

W części teoretycznej (Wstęp; Rozdział 1) liczącej w sumie 28 stron (od str. 11 do 38) i składającej się z 8 podrozdziałów, Doktorantka omawia na podstawie przeglądu literatury przedmiotu zagadnienia dotyczące epidemiologii zakażeń SARS-CoV-2, przedstawia obraz kliniczny Covid-19, powikłania Covid-19, znaczenie szczepień ochronnych przeciw Covid-19 oraz zagadnienia zachowań zdrowotnych, umiejscowienia kontroli zdrowia i poczucia koherencji.

Wybuch pandemii Covid-19 przyczynił się do zmian społeczno-gospodarczych oraz negatywnie wpłynął na zdrowie ludzi na całym świecie. Niewątpliwie świadomość zakażenia wirusem SARS-CoV-2 oraz ewentualne doświadczanie jego niekorzystnych następstw zdrowotnych skłania człowieka do podejmowania działań profilaktycznych poprzez zaszczepienie się szczepionką przeciw Covid-19. Motywy podjęcia decyzji o zaszczepieniu się mogły być różne. Ma to m.in. związek z zachowaniami zdrowotnymi, które stanowią wszelkie działania dotyczące zdrowia, jakie podejmuje człowiek, zarówno prozdrowotne, jak i antyzdrowotne. Zachowania zdrowotne są przejawem ukształtowanej postawy wobec zdrowia, zwłaszcza odpowiedzialności za zdrowie własne i współodpowiedzialności za zdrowie innych.

Jak wskazuje Doktorantka w dalszej części wstępu, jednym z komponentów wpływających na dbałość o własne zdrowie oraz podejmowane przez jednostkę działania jest umiejscowienie kontroli zdrowia, które warunkuje postawy i zachowania związane ze zdrowiem. Umiejscowienie kontroli zdrowia determinuje sposób myślenia w zakresie wpływania na zdrowie oraz poczucie odpowiedzialności za własne zdrowie. Wyróżnia się takie wymiary kontroli zdrowia, jak kontrola wewnętrzna, kontrola innych oraz kontrola

przypadku. Z czego dwa ostatnie składają się na zewnętrzną kontrolę zdrowia, czyli przekonanie, że własne zdrowie jest wynikiem oddziaływania innych osób, mających większe możliwości /uznanie oraz, że o zdrowiu decyduje los, przypadek czy inne czynniki zewnętrzne. W czasie pandemii Covid-19 do przeorganizowania codziennego funkcjonowania została zmuszona każda jednostka. Istniejące zagrożenie związane z niebezpieczeństwem zakażenia groźnym patogenem oraz zmiana w zakresie codziennego funkcjonowania stały się źródłem stresu. W takiej sytuacji efektywność radzenia sobie zależy także od zasobu osobistego określonego jako poczucie koherencji. Według Arona Antonovskiego u podstaw tej koncepcji leży założenie, że pomiędzy zdrowiem a chorobą istnieje kontinuum stanów, które należy rozumieć całościowo, jako dynamiczny proces równoważenia wymagań i zasobów w toku konfrontacji ze stresem.

W mojej ocenie Doktorantka we wstępie (Rozdział 1. Podstawy teoretyczne) umiejętnie wprowadza czytelnika w tematykę badawczą, przedstawiając pełen zakres zagadnień stanowiących temat dysertacji. Wstęp napisany jest zwięźle i rzeczowo. Ze względu na złożoność analizowanej problematyki zawartej we wstępie, można jedynie zauważyć, że epidemiologii zakażeń SARS-CoV-2, chorobie Covid-19 oraz szczepieniom ochronnym poświęcono nieco więcej miejsca niż pozostałym zagadnieniom. Nie ma to jednak wpływu na wysoką wartość naukową rozdziału.

Doktorantka wyznaczyła sobie główny cel badawczy, który polegał na ocenie poczucia koherencji i umiejscowienia kontroli zdrowia i zachowań zdrowotnych u osób szczepionych z powodu Covid-19. Poza celem głównym rozprawy sformułowała 4 cele szczegółowe, które obejmują:

1. Analizę czynników motywujących do podejmowania decyzji do szczepienia;
2. Ocenę umiejscowienia kontroli zdrowia, koherencji i zachowań zdrowotnych badanej grupy;
3. Wpływ czynników socjodemograficznych na poczucie koherencji, umiejscowienie kontroli zdrowia i zachowania prozdrowotne oraz podejmowanie decyzji o zaszczepieniu;
4. Analizę zależności pomiędzy badanymi zmiennymi.

Aby osiągnąć założone cele pracy Doktorantka przygotowała 4 pytania badawcze i postawiła 4 hipotezy. Przesłanki do podjęcia badań, jak również główne założenia i cele pracy, pytania badawcze i hipotezy zostały jasno i precyzyjnie sformułowane. Świadczy to o dobrym przygotowaniu warsztatu badawczego Doktorantki.

Doktorantka jako metodę badawczą zastosowała sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem techniki ankiety, a do zebrania danych empirycznych użyła standaryzowane narzędzia badawcze:

1. Inwentarz Zachowań Zdrowotnych (IZZ), autorstwa Z. Juczyńskiego;
2. Kwestionariusz Orientacji Życiowej (SOC-29), autorstwa A. Antonovskiego, polska adaptacja: J. Koniarek, B. Dudek, Z. Makowska;
3. Wielowymiarową Skalę Umiejscowienia Kontroli Zdrowia (MHLC), autorstwa K.A. Wallston, B.S. Wallston i R. De Vellis w adaptacji Z. Juczyńskiego.

Wszystkie trzy zastosowane narzędzia są wartościowymi narzędziami badawczymi z bardzo dobrymi właściwościami psychometrycznymi, co ma istotny wpływ na wartość wyników prezentowanych w niniejszej dysertacji.

Do opisu charakterystyki badanej grupy Doktorantka zastosowała autorski kwestionariusz ankiety własnej konstrukcji, który zawierał pytania dotyczące m.in.: wieku i płci badanych, stanu cywilnego, wykształcenia, aktywności zawodowej.

Ankietyzację wśród respondentów przeprowadzono w Punkcie Szczepień przy Szpitalu Tymczasowym, zlokalizowanym w Hali Widowiskowo-Sportowej Netto Arena w Szczecinie w okresie od 01.06.2021r. do 16.08.2021r. Jednak Doktorantka nie podała jakie były przyjęte kryteria włączenia i wyłączenia z badania. Choć z analizy wynika, że osoba biorąca udział w badaniu była zaszczepiona co najmniej jedną dawką szczepionki przeciw Covid-19.

Komisja Bioetyczna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie po zapoznaniu się z opisem badania pt. „Poczucie koherencji umiejscowienia kontroli zdrowia i zachowań zdrowotnych osób szczepiących się przeciw Covid-19” uznała, że przedmiotowe badanie nie wymagało opinii Komisji Bioetycznej.

Uzyskane w badaniach dane empiryczne zostały poddane analizie statystycznej z wykorzystaniem programu MedCalc, wersja 20.218 (Ostend, Belgia). Analizy zbiorów danych dotyczyły opisu poszczególnych cech/zmiennych, badania zależności występujących pomiędzy zmiennymi i weryfikacji hipotez statystycznych. Zastosowane testy statystyczne gwarantują prawidłowe wnioskowanie statystyczne.

W rozdziale 3 pracy „Materiał i metody” w podrozdziale 3.3 „Charakterystyka grupy badanej” Doktorantka podała, że do badań włączono 472 osoby (str. 41), natomiast w Tabeli 2, która zawiera charakterystykę socjodemograficzną badanych osób oraz w dalszej części pracy wykazano 470 uczestników badania. Można przypuszczać, że jest to błąd pisarski.

Wyniki badań Doktorantka przedstawiła w wyodrębnionej części rozprawy (Rozdział 4), w 6 podrozdziałach. W tabelach i na rycinach zaprezentowała wyniki badań z dużą starannością i skrupulatnością. Zamieszczenie krótkich opisów pod tabelami i rycinami sprzyja temu, że są one bardzo czytelne i zrozumiałe. Numeracja tabel i rycin jest zgodna z opisem w tekście pracy.

W podrozdziale 4.1 Doktorantka przedstawiła analizę czynników determinujących decyzję i motywację badanych do podjęcia szczepień przeciwko Covid-19. Na uwagę zasługuje fakt, że 85,7% respondentów (n=403) samodzielnie podjęło decyzję o zaszczepieniu się bez względu na płeć. Główne motywy podjęcia decyzji przez badanych o zaszczepieniu się to: lęk przed narażeniem innych (n=373; 79,4%), potrzeba powrotu do życia społecznego (n=363; 77,2%), strach przed zachorowaniem (n=361; 76,8%). Jak widać respondenci troszczą się o zdrowie nie tylko swoje, ale też innych.

Z kolei w podrozdziale 4.2 Doktorantka zaprezentowała bardzo szczegółową analizę zachowań zdrowotnych uwzględniając 4 kategorie zachowań (wg IZZ). W badanej grupie najniższy średni wynik uzyskano w zakresie praktyk zdrowotnych (20,43), a najwyższy w pozytywnym nastawieniu psychicznym (22,11).

W kolejnym podrozdziale Doktorantka przedstawiła interesującą analizę wyników zmiennej dotyczącej umiejscowienia kontroli zdrowia w badanej grupie w trzech wymiarach: wymiarze wewnętrznym (decydujący wpływ na własne zdrowie mają sami badani), zewnętrznym (decydujący wpływ na zdrowie w opinii badanych mają inni) i wpływu przypadku. Jak się okazało m.in., osoby, które wskazały lęk przed zarażeniem innych oraz strach przed zachowaniem jako czynnik motywujący do podjęcia decyzji o zaszczepieniu, charakteryzowały się wyższymi wartościami w wymiarze zewnętrznym (wpływu innych) umiejscowienia kontroli nad własnym zdrowiem, w porównaniu do osób, które negowały takie motywy.

W podrozdziale 4.4 Doktorantka przedstawiła analizę zmiennej określonej jako „poczucie koherencji”, która stanowi zasób jednostki warunkujący m.in. procesy zdrowienia. Zarówno wyniki dotyczące poczucia koherencji w ujęciu globalnym, jak i w komponencie poczucia zaradności były istotnie wyższe u osób z wykształceniem zawodowym, w porównaniu do osób deklarujących wykształcenie średnie i wyższe (p=0,006; 0,038). Z kolei poziom poczucia zrozumiałości był większy u osób z wykształceniem zawodowym oraz wyższym, w porównaniu do osób z wykształceniem średnim (p=0,005).

W podrozdziale 4.5 i 4.6 Doktorantka dokonała analizy związków pomiędzy badanymi zmiennymi mierzącymi poczucie koherencji, umiejscowienia kontroli zdrowia oraz natężenia zachowań zdrowotnych wśród badanych.

Moim zdaniem, Rozdział 4 jest pełnym, obiektywnym opisem uzyskanych wyników badań. Doktorantka dla lepszej przejrzystości, tekst słusznie podzieliła na podrozdziały, zaczynając od wyników bardziej ogólnych, przechodząc następnie do prezentowania po kolei

wyników analiz. Kolejność prezentacji wyników jest logiczna i spójna z przyjętą metodyką badania.

W dalszej części Doktorantka przedstawiła krytyczną analizę wyników i umiejętnie poprowadziła ich interpretację a następnie dyskusję na tle badań już opublikowanych. Pisanie dyskusji wyników bywa niełatwe, szczególnie dla początkujących badaczy, natomiast Doktorantka poradziła sobie znakomicie. W dyskusji wykorzystwała wiele prac naukowych związanych z omawianą problematyką. Dobór tych prac jest właściwy i świadczy o dobrej znajomości tej tematyki przez Doktorantkę. Rozdział 6 „Omówienie wyników i dyskusja” ma prawidłową strukturę. Doktorantka omawia poszczególne rezultaty badań ukazane dzięki wykonanej analizie, a następnie umieszcza je w kontekście teorii. Przytacza prace innych badaczy i opisuje jakie są podobieństwa i różnice pomiędzy wynikami uzyskanymi przez nich oraz w jej badaniu. Wyjaśnia także, w jaki sposób uzyskane wyniki wpisują się w to, co obecnie wiadomo na temat badanej problematyki. Świadczy to o posiadanej wiedzy i dobrej znajomości omawianej problematyki.

Zaprezentowane przez Doktorantkę wyniki badań oraz wynikające z nich wnioski zostały poprawnie sformułowane i stanowią przejrzystą odpowiedź na założone cele.

Na szczególną uwagę zasługuje dobór piśmiennictwa przez Doktorantkę. Zawiera 201 pozycji, a większość z nich to oryginalne prace naukowe opublikowane na przestrzeni ostatnich 5 lat w uznanych zagranicznych czasopismach naukowych.

Streszczenia pracy w języku polskim i angielskim są tożsame, ale zbyt obszerne. Zwracam uwagę, że nie ma potrzeby umieszczania w streszczeniu wszystkich wniosków z badań.

Co do uwag krytycznych i obowiązku recenzenta pragnę zaznaczyć, że nie przedstawiono występujących ograniczeń w badaniu. Jest to niedociągnięcie, które postrzegam raczej jako przeoczenie, które w niczym nie umniejsza wartości naukowej przedstawionej mi do recenzji rozprawy.

Praca pod względem formalnym nie budzi zastrzeżeń, została napisana jasnym, komunikatywnym językiem, bardzo czytelnie i z dużą znajomością tematu.

Posumowując, z całą pewnością należy podkreślić, że Doktorantka włożyła ogrom pracy w przygotowanie i przeprowadzenie badania oraz opracowanie niezwykle ważnego dla praktyki medycznej zagadnienia. Moim zdaniem recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego problemu naukowego opartego na wszechstronnej znajomości literatury przedmiotu i aktualnego stanu badań oraz potwierdza posiadane przez Doktorantkę umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oceniam recenzowaną rozprawę doktorską pozytywnie.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Izabeli Napieracz-Trzosek pt. „Poczucie koherencji umiejscowienia kontroli zdrowia i zachowań zdrowotnych osób szczepiących się przeciw Covid-19” spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023 poz. 742 z późn. zm.). W związku z powyższym wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie o dopuszczenie mgr Izabeli Napieracz-Trzosek do dalszych etapów postępowania zmierzającego do nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, dyscyplinie nauki o zdrowiu.

Z poważaniem

.....
dr hab. n. o zdr. Ewa Kupcewicz, prof. UWM